

Izabela Zielińska

Przywódca partii w brytyjskim systemie politycznym

Przywództwo partyjne w Wielkiej Brytanii jest ściśle wpisane w regulacje konstytucyjne tego państwa, stąd zasadne jest podejmowanie analizy nad tymże przywództwem w kontekście nie tylko brytyjskiego systemu partyjnego, ale także systemu politycznego. Uwarunkowania systemowe pozwalają również na użycie pojęcia przywódca, a nie lider dla określenia osoby stojącej na czele partii. Rozróżniając bowiem te pojęcia, należy wskazać, że liderem jest osoba pełniąca określoną funkcję organizacyjną w takiej organizacji, jaką jest partia polityczna. Z funkcją tą mogą wiązać się atrybuty władcze, jednak głównie dotyczy ona sprawowania zadań stojącego na czele reprezentanta danej grupy. Przywództwo polityczne zaś to typ sprawowania władzy politycznej lub relacja występująca pomiędzy osobą a grupą społeczną, w której ta pierwsza, kierując się określonymi celami czy motywami, odwołuje się do potencjalnych zwolenników, uaktywniając ich poprzez obietnice zaspokojenia uzewnętrzniionych potrzeb przy pomocy pozostających w jej dyspozycji zasobów. Ten rodzaj przywództwa zakłada więc jako warunek *sine qua non* umiejętność przekonania potencjalnych zwolenników o możliwości realizacji wspólnych zamierzeń. Skuteczność zaś takiego działania wynika albo z osobowości danego przywódcy, albo z uwarunkowań sytuacyjnych¹. Wymienione dwa warianty grupują teorie wyłaniania osób pełniących funkcje przywódcze. Urszula Jakubowska dodaje do nich trzecią możliwość, a mianowicie – interakcje rządzącego z rządzonymi. Jak zauważył Bohdan Karczmarek, „Przywództwo polityczne może w większym stopniu, niż inne rodzaje przywództwa, wykorzystywać prawo jako środek władzy i mechanizm regulacji stosunków społecznych”².

Monarchiczny ustrój Wielkiej Brytanii zakłada dziedziczność tronu, a więc brak wybieralności głowy państwa. Jedyłą formą realizacji podstawowej zasady demokratycznej, jaką jest wybieralność organów przedstawicielskich, jest elekcja przedstawicieli do Izby Gmin. W konsekwencji powyższego wybory parlamentarne stanowią jedyne ogólnonarodowe forum debaty publicznej na

¹ Zob. hasło: *Przywództwo polityczne*, według R. Herbuta, [w:] *Leksykon politologii*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław 2003, s. 358–360.

² B. Karczmarek, *Przywództwo polityczne a przywództwo organizacyjne*, [w:] *Przywództwo polityczne*, red. T. Bodio, Warszawa 2000, s. 92.

temat politycznych perspektyw kraju, a także forum rywalizacji politycznej. Rywalizacji tym silniejszej, iż partie konkurują nie tylko w ramach oferty programowej, ale przede wszystkim personalnej. Zgodnie bowiem z jednym z niepisanych konwenansów konstytucyjnych lider zwycięskiej partii w wyborach do Izby Gmin zostaje mianowany przez monarchę na premiera. Premier zaś, będąc zwierzchnikiem władzy wykonawczej, co więcej – również władzy ustawodawczej, gdyż wywodząc się z większości parlamentarnej utrzymuje zwierzchność nad frakcją rządzącą w Izbie, a jednocześnie wobec symbolicznej władzy królewskiej – przejmuje najwyższą władzę w państwie.

Uznając powyższe, należy zgodzić się z wynikami analizy przeprowadzonej przez Andrzeja Antoszewskiego, a dotyczącej danych z elekcji przeprowadzonych w latach 1945–1990 w 19 krajach Europy Zachodniej, z której wynika, że między innymi Wielka Brytania, należy do grupy systemów wysoce rywalizacyjnych³. Fakt ten powodowany jest następującymi zasadami. Po pierwsze, premierem zostaje lider partii, która wygrała wybory i dysponuje tym samym większością w Izbie Gmin. Po drugie, co wynika z zasady dwupartyjności, premier powołuje w skład gabinetu czołowych polityków własnej partii, zapewniając w ten sposób jednorodność polityczną tego organu. Po trzecie, korzystając z dyscypliny partyjnej premier oraz rząd i gabinet podporządkowują sobie politycznie frakcję parlamentarną, która tworzy jednocześnie większość w Izbie Gmin. Jak z tego wynika, większość parlamentarna partii rządzącej z zasady nie będzie korzystała z instytucji wotum nieufności wobec premiera, co skutkowałooby albo dymisją całego gabinetu, albo rozwiązaniem parlamentu przez monarchę⁴. Takie polityczne bezpieczeństwo premiera może być zachwiane tylko wówczas, gdy rząd jest mniejszościowy (zdarzyło się to w 1979 r.)⁵. Trudno więc mówić o parlamentarnej odpowiedzialności gabinetu ministrów czy trójpodziale władz. Łatwo zaś zrozumieć, o jak szeroki zakres władzy toczy się gra polityczna w procesie wyborczym do Izby Gmin.

Jak już z powyższego wynika szczególna rola przywódcy partii w brytyjskim systemie politycznym determinowana jest przede wszystkim supremacją parlamentu. To bowiem większość parlamentarna tworzy rząd i gabinet, na czele z premierem. Mniejszość działa w Opozycji Jej Królewskiej Mości. Uwarunkowania takiego rozdziału kompetencji w instytucjach państwowych uzasadnia historia. W miarę bowiem zmniejszania zakresu kompetencji i znaczenia monarchy w systemie politycznym, zadanie równoważenia jego władzy spadało na suwerenny parlament. Dążenia te spowodowały, że współcześnie

³ A. Antoszewski, *Wzorce rywalizacji politycznej we współczesnych demokracjach europejskich*, Wrocław 2004, s. 51.

⁴ Por. A. Zięba, *Parlament Wielkiej Brytanii*, Warszawa 1994, s. 38.

⁵ Zob. A. Antoszewski, R. Herbut, *Systemy polityczne współczesnej Europy*, Warszawa 2006, s. 263–264.

monarcha pozbawiony jest władzy, pełniąc jedynie symbolicznie honory głowy monarchii. Stąd też to parlament „uznawany jest za forum podejmowania najważniejszych decyzji państwowych, wypracowanych przez polityczny mechanizm podziału władzy między partię rządzącą a opozycję”⁶.

Przepisy odnoszące się do funkcjonowania parlamentu zawarte są w normach prawa konstytucyjnego (ustawy, zasady prawa precedensowego) i w konwenansowych normach konstytucyjnych. Normy parlamentarne wynikają ponadto z postanowień regulaminowych stałych oraz przejściowych, przyjętych na czas sesji – postanowień regulaminowych sesyjnych, a wreszcie z konwenansów parlamentarnych. Najważniejsze reguły organizujące funkcjonowanie izb publikowane są w odrębnych dla każdej z nich rejestrach – „Journals of the House”⁷. Prawo wyborcze do Izby Gmin zaś reguluje ustawa o przedstawicielstwie narodu z 1989 roku. Zgodnie z jej zapisami wybrany zostaje ten kandydat, który otrzymał zwykłą większość głosów (system większości względnej w okręgach jednomandatowych). Warto zwrócić uwagę, że większościowy system wyborczy implikuje kolejny konwenans regulujący brytyjską scenę polityczną – system dwupartyjny. Jest on, jak ocenia Andrzej Zięba, ważnym czynnikiem sprzyjającym formowaniu się, a następnie funkcjonowaniu systemu partyjnego. Zwłaszcza sprzęgnięcie zasady większości względnej w prawie wyborczym z instytucją jednomandatowego okręgu wyborczego powoduje minimalizowanie praktycznej roli tzw. partii trzecich oraz oddziałuje na rzecz dwupartyjności⁸. Z drugiej strony należy zauważyć, że jest to system prosty, zrozumiały dla wyborcy. Jest to także, co podkreśla doktryna prawa konstytucyjnego, system zapewniający wysoki poziom stabilności rządów⁹.

Dwupartyjność brytyjskiego systemu nie oznacza, iż w kraju tym istnieją tylko dwie partie. Wręcz przeciwnie, w systemie tym może istnieć nieograniczona liczba ugrupowań politycznych, jednak tylko jedna z dwóch partii dominujących zdobywa taką przewagę w Izbie Gmin, aby móc samodzielnie rządzić¹⁰. Współcześnie jedyną liczącą się partią spośród partii trzecich jest Partia Liberalno-Demokratyczna (The Liberal Democrats, LD), która powstała z rozłamu w Partii Pracy (The Labour Party, LP). Partia Socjaldemokratyczna utworzyła w 1981 r. sojusz wyborczy z Partią Liberalną, a w 1988 r. oba ugrupowania połączyły się w Socjaldemokratyczną Partię Liberalną, która

⁶ A. Zięba, *Parlament ...*, op.cit., s. 7.

⁷ Ibidem, s. 9.

⁸ M. Grzybowski, A. Zięba (red.), *Współczesne systemy partyjne wybranych państw*, Kraków 1996, s. 14.

⁹ A. Zięba, *Parlament ...*, op.cit., s. 12.

¹⁰ R. Balicki, *Ustroje państw współczesnych*, Warszawa 2003, s. 25.

od 1989 r. działa pod nazwą: Partia Liberalno-Demokratyczna¹¹. Poparcie dla tej partii oscyluje w granicach 16–17%. Tak znaczna podreprezentacja w Izbie Gmin partii, które plasują się na drugim bądź niższym miejscu w rywalizacji wyborczej, powodowana jest utrzymywaniem większościowego systemu wyborczego (którego zmianę na system proporcjonalny zapowiadał rząd Tony'ego Blaira po zwycięstwie Partii Pracy w 1997 r.)¹².

Podobnie jak funkcjonowanie systemu politycznego wynika bardziej z tradycji niż z zapisów prawnych, tak też i system partyjny czerpie z konwenansów i historii, która do dziś żywa jest w Izbach – Gmin i Lordów. To przywiązanie do dziedzictwa powodowane jest faktem, że brytyjskie partie polityczne należą do najstarszych na świecie. Ich początki sięgają istnienia luźnych ugrupowań w parlamencie już pod koniec XVII wieku. Wtedy to wyodrębniły się dwa ugrupowania: Wigowie–Whigs (grupa szkockich presbiterianów) i Torysi–Tories (tak najpierw określano wyrazicieli interesów ziemiaństwa, dworu, Kościoła). Pierwsi dali początek dla późniejszych liberałów, a drudzy byli poprzednikami dzisiejszej Partii Konserwatywnej (The Conservative Party, CP)¹³.

Z punktu widzenia organizacyjnego oba ugrupowania były luźnymi zrzeszeniami, które swoje wpływy rozszerzały dzięki obecności w szeregach urzędników, ale także w drodze bezpośredniego kupowania głosów i korupcji. Skupiały swoją działalność wokół dwóch klubów (torysi: Carlton Club; wigowie: Reform Club)¹⁴. Zmiany w strukturze wewnątrzpartyjnej przebiegały zgodnie ze schematem Maxa Webera, dotyczącym genezy i rozwoju partii politycznych: najpierw partie jako koterie arystokratyczne, później jako kluby polityczne, a wreszcie nowoczesne partie masowe. Ewolucja rozwoju organizacji doprowadziła do momentu, w którym, jak większość współczesnych partii politycznych, tak i brytyjskie mają obecnie rozbudowaną strukturę wewnętrzną. Jak wskazuje Konstanty Adam Wojtaszczyk, kształtowała się ona w procesie historycznym, w którym ugrupowania przeobrażały się z dużych stowarzyszeń w organizacje o rozwiniętych organach wewnętrznych oraz ustalonej procedurze postępowania przy podejmowaniu najważniejszych decyzji.

W większości przypadków współczesną organizację partii cechuje wieloszczeblowa i hierarchiczna struktura wiążąca pośrednie ogniwa lokalne i centralne. Lokalne komórki partyjne zaś są budowane z reguły na podstawie jednostek terytorialnych. Relacje między organami partyjnymi opierają się przede wszystkim na więzi pionowej, tzn. podporządkowaniu lokalnej instancji organowi nadrzędnemu. W partiach demokratycznych stosuje się często

¹¹ Zob. K. A. Wojtaszczyk, *Partie polityczne w państwie demokratycznym*, Warszawa 1998, s. 100.

¹² A. Antoszewski, *Wzorce rywalizacji politycznej ...*, op.cit., s. 69.

¹³ Zob. K. A. Wojtaszczyk, *Partie polityczne ...*, op.cit., s. 96.

¹⁴ Ibidem, s. 97.

równoległą więź poziomą, która oznacza organizacyjne powiązania struktur partyjnych tego samego szczebla. Procedury podejmowania decyzji wewnątrzpartyjnych są zróżnicowane i zależą od sposobu powoływania władz partyjnych, typów przywództwa oraz stopnia centralizacji rozstrzygania. W większości ugrupowań politycznych władze są wybierane przez członków i poddane ich kontroli. Przywództwo partii politycznych jest z reguły kolegialne, tzn. organy kierownicze są wieloosobowe (kongres, zjazd, zarząd)¹⁵. Realizację tychże prawidłowości znajdujemy także na gruncie brytyjskim.

Ocenia się, że pojawienie się partii wyborczych w Wielkiej Brytanii to skutek dynamiki funkcjonowania systemu dwupartyjnego. Wśród okoliczności zaistnienia tego typu partii wymieniane jest pojawienie się na arenie wyborczej partii nowych, a także zmiana postaw wyborczych, uwarunkowana przekształceniami struktury społecznej i przeobrażeniami kulturowymi, która prowadzi do utraty głosów przez tradycyjne partie¹⁶. Tendencję tę zauważa się także w Zjednoczonym Królestwie, w którym systematycznie rośnie siła Partii Liberalno-Demokratycznej. Choć ryzyko nieutworzenia rządu większościowego w tym kraju wciąż jest małe, to także partie brytyjskie dostrzegają zmiany w społeczeństwie, które wymuszają konieczność wprowadzenia reform w ich strukturach. Nie pozostając obojętną wobec wzrostu znaczenia Liberalnych Demokratów na scenie politycznej i co więcej – pojawienia się symptomów systemu dwu- i półpartyjnego, autorka włącza do analizy partyjnego przywództwa brytyjskiego również i tę partię. Co więcej, decyzja ta powodowana jest faktem, że wskazane trzy partie reprezentują trzy główne typy przywództwa – demokratyczne, autorytarne i liberalne. Warto więc spojrzeć na ich realizację w praktyce¹⁷.

Partia Pracy, jako partia socjaldemokratyczna, uznaje za główny cel otwartość i demokrację oraz pomaga utrzymać kontakt między partią, obywatelami i rządem¹⁸. Sposobem realizacji tych założeń ma być przyjęta struktura organizacyjna, z popularnymi forami politycznymi, które mają umożliwiać bardziej niż kiedykolwiek przedtem, jak się deklaruje na oficjalnej stronie internetowej partii, większej liczbie obywateli posiadanie i ujawnianie własnego zdania. Partia zapewnia, że wszelkie opinie i pomysły jej członków są mile widziane oraz daje im możliwość wypowiedzania się na tematy polityki i wyborów od lokalnych zgromadzeń po ogólne konferencje¹⁹.

¹⁵ Zob. *Ibidem*, s. 13–14.

¹⁶ Zob. A. Antoszewski, R. Herbut, (red.), *Demokracje zachodnioeuropejskie*, Wrocław 1997, s. 91.

¹⁷ Informacje pochodzą z oficjalnych stron internetowych partii, które autorka traktuje jako wirtualne biura partyjne.

¹⁸ <http://www.labour.org.uk/458>, (5.03.2007).

¹⁹ <http://www.labour.org.uk/458>, 5.03.2007.

Jak zauważył Andrzej Zięba, jedną z cech wyróżniających Partię Pracy spośród innych partii politycznych, jest jej oryginalna struktura wewnętrzna, przyrównywana do luźnej koalicji bądź federacji stowarzyszeń socjalistycznych, spółdzielczych i społecznych²⁰. Geneza LP zbliżona jest do innych partii socjaldemokratycznych – tworzonych „zewnątrznie” (przez grupy lub organizacje społeczne bez statusu politycznego – Maurice Douverger), jednak laburzyści dość wcześnie uznali, że główną ich funkcją ustrojową będzie udział w wyborach do Izby Gmin i działalność w parlamencie. Dążenia te spowodowały, że formalna struktura organizacyjna została podzielona na dwa układy: parlamentarny oraz masową organizację członkowską.

Jak czytamy w charakterystyce funkcjonowania partii – *How we work* (Jak działamy), najwyższą władzę stanowi doroczna konferencja partyjna (Annual Conference). Decyduje ona o ramach polityki, z których będzie tworzony manifest na kolejny rok; rozważa dokumenty polityczne – tworzone przez komisje polityczne po konsultacjach z lokalnymi oddziałami; ustanawia poszczególne role w partii. Co ważne, wszyscy członkowie wybierają delegatów na tę konferencję, co wynika z faktu, że organ ten kontroluje działalność organizacji masowej²¹. W trwających cztery dni obradach uczestniczy 1 100 delegatów, reprezentujących związki zawodowe, organizacje szczebla okręgu wyborczego, socjalistyczne i spółdzielcze stowarzyszenia, a ponadto z urzędu: członkowie komitetu wykonawczego, frakcji parlamentarnej, przyszli kandydaci na deputowanych, sekretarz generalny partii i przedstawiciele laburzystowskiej organizacji młodzieżowej²².

Organem administrującym pozaparlamentarną organizacją partyjną jest Krajowy Komitet Wykonawczy (National Executive Committee – NEC). Składa się z reprezentantów każdej z sekcji partii – członków rządu, członków Parlamentu, członków Parlamentu Europejskiego, radnych, członków Izby Handlu i okręgów wyborczych. Ogółem liczy 29 członków z wchodzącymi z urzędu w jego skład: liderem partii, jego zastępcą oraz przedstawicielem organizacji młodzieżowej. Skarbnik i 25 pozostałych członków komitetu wybierani są na dorocznej konferencji. Z tego grona komitet wybiera każdego roku przewodniczącego i jego zastępcę. Komitet ustanawia cele partii oraz dokonuje przeglądów w ramach partii ogólnokrajowej.

Duża część aktywności partii została przeniesiona na oddziały lokalne, gdzie członkowie mogą brać udział w wybieraniu lokalnych kandydatów do władz. Lokalne i regionalne fora polityczne (Local and regional policy

²⁰ *Współczesne systemy partyjne ...*, op.cit., s. 20–21.

²¹ <http://www.labour.org.uk/labourdemocracy>, 5.03.2007.

²² Zob. *Współczesne systemy partyjne ...*, op.cit., s. 121.

forums) dają możliwość wypowiedzania opinii i formułowania kolejnego manifestu. Szczebel terenowy organizacji masowej tworzą organizacje partyjne okręgów wyborczych (Constituency Labour Parties – CLP). Zrzeszają one szeregowych członków partii (grass roots) oraz afiliowane przy partii lokalne oddziały związków zawodowych i stowarzyszeń socjalistycznych. Na szczeblu pośrednim masowej organizacji laburzystów prowadzi działalność 11 regionalnych rad (regional councils). Skupiają się w nich CLP i inne współtworzące partię oddziały regionalne związków, stowarzyszeń socjalistycznych, a także rady organizacji kobiecych²³. Narodowe forum polityczne zaś (National Policy Forum – NPF) tworzą delegaci wybierani przez okręgi wyborcze oraz reprezentanci lokalnych rządów. NPF spotyka się kilka razy w roku, aby upewnić się, że praktyka wydawanych dokumentów odzwierciedla szeroki konsensus w partii.

Lato 2007 roku było dla laburzystów czasem zmian. Po ogłoszeniu przez Tony'ego Blaira odejścia ze stanowiska premiera, zwalniło się jednocześnie stanowisko lidera Partii Pracy. Kampania wyborcza na następcę Blaira skupiła się wokół osoby Gordona Browna, zachęcając do głosowania na tego kandydata wszystkich członków partii. Status członka partii politycznej oznacza wiele i w nadchodzących miesiącach członkowie będą poproszeni o wybór nowego Lidera i Lidera Deputowanych, a także pierwszy raz w historii – następnego Premiera – głosi oficjalna informacja na stronie internetowej. Nigdy wcześniej członkowie partii nie ponosili tak wielkiej odpowiedzialności za kształtowanie przyszłości brytyjskiej polityki, ani tak wielkiej odpowiedzialności przed obywatelami, historią i partią. To jest honor i przywilej. Zachęcając tak wielu członków, jak to możliwe, do wzięcia udziału w tej historycznej elekcji, partia głosi hasło: twój czas, twoja okazja²⁴.

W latach 1922–1981 r., lider Partii Pracy był wybierany przez członków grupy parlamentarnej. W 1981 r. specjalna konferencja w Wembley zaproponowała i przyjęła nową procedurę corocznego wyboru lidera i lidera deputowanych. Prawo wyboru zyskało kolegium wyborcze, którego skład tworzyli w 40% reprezentanci związków zawodowych, w 30% przedstawiciele frakcji i w 30% delegaci organizacji partyjnych szczebla okręgu wyborczego. W 1993 r. zasady zostały zmienione zgodnie z zasadą: jeden członek = jeden głos (One Member = One Vote, OMOV) w głosowaniu tajnym podczas wyborów lidera. Jednocześnie kolegium elektorskie zostało uporządkowane według trzech równych względem siebie części. Pierwszym liderem wybranym w ten sposób był Tony Blair²⁵.

²³ *Współczesne systemy partyjne ...*, op.cit., s. 21–22.

²⁴ http://www.labour.org.uk/leadership/join_to_choose, 20.05.2007.

²⁵ http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk_politics/82507.stm, 20.05.2007.

Podobnie jak laburzyści, Partia Konserwatywna utrzymuje strukturę organizacyjną bliską założeniom wyznawanej doktryny politycznej. W tym przypadku oznacza to jednak hierarchizację struktur wewnętrznych oraz centralizację działań. Przyjęty model patriarchalny przyznaje silną pozycję liderowi (jako uosobieniu partyjnego porządku i autorytetu), a także prymat frakcji parlamentarnej nad masową. I podobnie, jak uznaje to doktryna konserwatywna, partia ta opiera się na tradycji (w tym szczególnie na zwyczajach i konwencjach), czerpiąc z niej reguły normujące organizację i procedurę funkcjonowania poszczególnych ogniw partyjnych. Stąd też, Partia Konserwatywna reprezentuje niski stopień artykulacji formalno-statutowej²⁶.

Strukturę organizacyjną Partii Konserwatywnej tworzą: frakcja parlamentarna, federacja komórek partii w okręgach wyborczych i Centralne Biuro Konserwatywne. Najwyższym ciałem decyzyjnym zaś jest Zarząd, odpowiedzialny za wszystkie sprawy wewnątrzpartyjne (finanse, członkostwo, kandydaci), włączając w swój skład reprezentantów każdej z sekcji partii²⁷. Zarząd spotyka się raz w miesiącu i ściśle współpracuje z Konserwatywnym Biurem Centralnym, reprezentantami wybieralnymi oraz członkami wolontariuszami. Koordynacją działalności organizacji masowej zajmuje się partyjny sztab administracyjny – Biuro Centralne (Central Office), którym kieruje mianowany przez lidera przewodniczący partii (Chairman of the Party Organisation). Jesienią każdego roku mają miejsce odrębne dla Anglii, Szkocji i Walii najważniejsze zgromadzenia konserwatystów, uczestnicy Dorocznej Konferencji (Annual Conference) przyjmują raport Komitetu Wykonawczego i uchwalają rezolucje (nie mają one jednak mocy wiążącej dla kierownictwa partii)²⁸.

Najważniejszym organem partii jest Narodowa Konwencja Konserwatystów, odbywająca swoje narady każdej wiosny w celu dokonania wyboru członków Zarządu. W jej skład wchodzi przede wszystkim: 900 członków, z których 625 to przewodniczący stowarzyszeń (w strukturze organizacyjnej Partii Konserwatywnej, obok ciał kierowniczych i opiniodawczych, rozwija działalność sieć organizacji wyspecjalizowanych o zróżnicowanym profilu oddziaływania. Wspólnym zadaniem takich organizacji afiliowanych przy partii, jak: Konserwatywna Grupa na rzecz Europy czy Konserwatywna Akcja na rzecz Reformy Wyborczej – jest wychowywanie sympatyków w duchu wartości konserwatywnych²⁹). Ponadto w konwencji bierze udział: 150 reprezentantów z 10 regionów i 44 obszarów, a także 100 członków innych, znanych organizacji. W spotkaniu konwencji uczestniczą członkowie Zarządu oraz poprzedni członkowie Narodowej Konwencji. Spotkania na jesieni, tzw. mee-

²⁶ *Współczesne systemy partyjne ...*, op.cit., s. 17.

²⁷ <http://www.conservatives.com/tile.do?def=people.party.board.page>, 5.03.2007.

²⁸ *Współczesne systemy partyjne ...*, op.cit., s. 18.

²⁹ *Ibidem*, s. 17.

tingi półroczne, organizowane są w celu dokonania zmian funkcji dla większości 66% członków. Jak twierdzą konserwatyści, taka praktyka umożliwiła dokonanie przeglądu członków i ustanawia relacje między liderem partii a jej członkami³⁰.

Kolegium konstytucyjne Partii Konserwatywnej w głosowaniu tajnym drogą pocztową głosowało nad zmianą zasad wyboru lidera partii, jednak wynik nie przyniósł wystarczającej większości, aby dokonać zmian. W 1922 r. Komitet zaprezentował partii nowe zasady wyboru lidera, według których wszyscy członkowie partii (będący nimi dłużej niż trzy miesiące) mogliby głosować na preferowanych kandydatów na lidera. Kandydat, który otrzymałby więcej niż 50% głosów zostawałby liderem partii³¹. W ostatnich wyborach lidera w 2005 r. miały miejsce dwie tury głosowania wśród konserwatystów – parlamentarzystów, które wyłoniły dwóch kandydatów: Davida Camerona i Davida Davisa. System elekcyjny zakłada bowiem eliminację kandydatów przez parlamentarzystów partii, by spośród dwóch pozostałych wyboru dokonali wszyscy członkowie. Ostatnie głosowanie tajne odbyło się zatem drogą pocztową i wynikiem 77% zdobytych głosów wyłoniło Dawida Camerona na lidera partii.

Warto dodać, że jednym z nadrzędnych wątków programowych obecnej doktryny konserwatystów brytyjskich jest hasło przywrócenia jednostce należytego miejsca i roli w społeczeństwie. Przekonuje o tym teza zawarta w programie *The Right Approach*: „Konserwatyzm zawsze zachowuje równowagę wobec dwóch możliwości wyboru, argumentując przeciw liberalnym indywidualistom na rzecz społecznej roli człowieka i przeciw socjalistom na rzecz prawa jednostki do rozwoju w takim wymiarze, w jakim tego pragnie”³².

Odniesienie w omówionych wyżej charakterystykach struktur organizacyjnych Partii Pracy i Partii Konserwatywnej do ich doktryn politycznych, nie może mieć zastosowania w przypadku Partii Liberalno-Demokratycznej. Liberalny typ przywództwa bowiem jest odrzucany w odniesieniu do polityki, gdyż w takim układzie lider zajmuje pozycję członka grupy³³. Liberalni Demokraci to centrowe ugrupowanie polityczne, wspierane głównie przez warstwy urzędnicze, wolne zawody i intelektualistów, liczące około 85 tysięcy członków. Partia opowiada się za zmianą systemu wyborczego z większościowego na proporcjonalny, który zwiększyłby jej reprezentację w parlamencie. Domaga się także decentralizacji państwa. Taki bowiem pogląd odzwiercied-

³⁰ <http://www.conservatives.com/tile.do?def=people.nationalconvention.election.page>, 5.03.2007.

³¹ http://www.conservatives.com/tile.do?def=conference.2005.news.story.page&obj_id=125133, 5.03.2007.

³² Zob. A. Zięba, *Współczesne brytyjskie doktryny polityczne*, Białystok 2001, s. 34–35.

³³ Zob. U. Jakubowska, *Czym jest przywództwo ...*, op.cit., s. 86–90.

la struktura partii–federalna z samodzielnymi oddziałami w Anglii, Szkocji i Walii, a także w Irlandii Północnej, gdzie działa siostrzana partia–The Alliance Party³⁴. Poszczególne struktury organizacyjne partii tworzą poza oddziałami regionalnymi Wyspecjalizowane Organizacje Stowarzyszone (Specified Associated Organisations – SAOs – np. mniejszości etniczne, młodzież i studenci, kobiety) o szczególnym zakresie obowiązków oraz inne Organizacje Stowarzyszone (Associated Organisations–AOs) zajmujące się różnymi dziedzinami funkcjonowania partii. Federalna struktura partii (The Federal Party) jest odpowiedzialna za przygotowanie polityki ogólnopartyjnej dla całej Wielkiej Brytanii, wybory parlamentarne, zbieranie środków finansowych oraz wybór lidera. Anglia, Szkocja i Walia odpowiadają oddzielnie za politykę lokalną, procedurę wyboru kandydatów do parlamentu, przyjmowanie nowych członków. Mogą także zgłosić się do partii federalnej o pomoc i wsparcie niezbędne dla ich rozwoju.

Poszczególne organy władzy w partii to: Federalna Władza Wykonawcza, w tym też lider partii, Komitet Polityczny (jego członkowie są wybierani w różnym czasie – bezpośrednio wybierani są na jesieni raz do roku, parlamentarni po otwarciu nowej sesji, reprezentanci Szkocji i Walii przez ich główne konferencje, a także radni wybierani w grudniu), Komitet Konferencyjny oraz Komitet Finansów i Administracji. W ostatnich wyborach lidera Liberalnych Demokratów w 2006 r. w tajnym głosowaniu drogą pocztową wzięli udział członkowie partii. Głosowanie zostało ograniczone jedynie do tych, którzy byli pełnoprawnymi członkami w dniu zamknięcia rejestracji kandydatur lub tych, którzy podpisali deklarację członkowską w ciągu trzech ostatnich miesięcy od tej daty. Głosowanie przeprowadzono zgodnie z tzw. alternatywnym systemem głosowania z wersją pojedynczego zwycięzcy, które ujawniło lidera w osobie sir Menzies Campbella.

Wspomniana już jedna z podstawowych zasad konstytucyjnych Wielkiej Brytanii głosi, że „Królowa musi powierzyć liderowi partii politycznej, stanowiącej większość w Izbie Gmin, misję sformowania rządu”³⁵. Należy się w tym miejscu zgodzić z opinią A. Zięby, który wskazuje, że „zasada ta, wprowadzając regulację dotyczącą relacji między centralnym organem państwowym, jakim jest głowa państwa, a centralnym organem partyjnym – liderem, czyni tym samym partię podmiotem jednego z fundamentalnych aktów ustrojowych państwa”³⁶. Ustanowienie takiego konwenansu znajduje swoje uzasadnienie przede wszystkim w historii. To praktyka polityczna dała początek prawu, które niezapisane obowiązuje do chwili obecnej, a które trudniej byłoby zmienić niż niejeden zapis (o ile w ogóle jest to możliwe). Warto wspomnieć fakt,

³⁴ <http://www.libdems.org.uk/party/people/>, 5.03.2007.

³⁵ *Współczesne systemy partyjne ...*, op.cit., s. 25.

³⁶ *Ibidem*.

że król w XVIII wieku mógł jeszcze dać tekę swemu mężowi zaufania, bez względu na wolę izb. Jeszcze za Jerzego III lord North sprawował władzę w państwie, nie mając mocnego poparcia w izbach, jednak podał się do dymisji razem z kolegami, gdy parlament nazwał wrogiem króla i ojczyzny każdego, kto doradzałby dalszą wojnę w Ameryce³⁷.

Tego, kto był pierwszym brytyjskim premierem, nikt jeszcze nie rozstrzygnął. Był jednak w historii polityk, który jako pierwszy wykazywał zrozumienie dla takiego stanu rzeczy, w którym konieczne było uzyskanie poparcia jednocześnie od monarchy, jak i Izby Gmin. Był to Robert Walpole (premier od 1721 r.). To jemu przyznaje się pozytywne konotacje ze słowem „premier”, zamiast obowiązujących do tamtej pory – negatywnych, związanych z monarchią francuską i ministrami gnębiącymi naród. To Walpole stopniowo wypracowywał metody współpracy między królem, premierem i Izłą Gmin³⁸. Warto także wspomnieć, że początki obecnego usytuowania urzędu premiera w systemie politycznym wiążą się także z instytucją patronatu, który był uważany za niezbędny w dobie przed wprowadzeniem dyscypliny partyjnej. W latach 1716–1783 mechanizm ten wiązał izbę wybieraną przez wyborców, a także ministrów – mianowanych przez króla, zobowiązanych w trakcie wyborów udowodnić, że potrafią zyskać poparcie znacznej większości – patronatu. Pozycja ministrów była zatem zależna od utrzymania poparcia izby przed wyborami i po nich, a nie od ich rezultatu³⁹.

Ewolucja doktryny konstytucyjnej Wielkiej Brytanii wskazuje na systematyczne umacnianie się pozycji premiera, tym silniejszej w zakresie posiadanej władzy, im silniejsza jest jego pozycja polityczna, wzmocniona sukcesem wyborczym. Skutkiem powyższego jest fakt, że premier pozostaje szefem partii, a dodatkowo zostaje w praktyce liderem parlamentu. To szczególne miejsce w systemie politycznym dookreśla uprzywilejowanie w gabinecie (przez stały i nieograniczony dostęp do monarchy) oraz przejęcie w praktyce niektórych prerogatyw monarchy (w tym zwłaszcza prawa do rozwiązania parlamentu oraz istotny udział w nadawaniu przez monarchę tytułów i stanowisk)⁴⁰. Co więcej, nominacja członków gabinetu, dokonywana przez monarchę na wniosek premiera, nigdy nie będzie sprzeczna z wolą tego ostatniego. Skoro bowiem premier, jako lider zwycięskiej partii, otrzymuje mandat od narodu do sprawowania przywództwa nad większością parlamentarną i gabinetem, to posiada on legitymację, której nie ma już monarcha. Podobnie jak w historii odpowiedzialność polityczna przed monarchą przestała odgrywać istotną rolę na skutek wyparcia jej przez zasadę parlamentarnej odpowiedzialności rządu,

³⁷ Zob. W. Konopczyński, *Dzieje parlamentaryzmu angielskiego*, Warszawa, s. 65–66.

³⁸ A. Zięba, *Parlament ...*, op.cit., s. 38.

³⁹ A. S. Bidwell, *Blaski i cienie parlamentaryzmu brytyjskiego*, Warszawa 2004, s. 71–72.

⁴⁰ Zob. R. Balicki, *Ustroje państw ...*, op.cit., s. 52.

tak dziś ciężar odpowiedzialności politycznej ministrów przesunął się z Izby Gmin na premiera jako szefa rządu i partii⁴¹.

Wśród innych znaczących źródeł szczególnej pozycji premiera należy wymienić następujące: najważniejszym jest rola głównego doradcy królowej i szefa rządu; lider Izby Gmin (mimo iż technicznie jest przekazywany innemu członkowi, formalnie wciąż decyduje o zachowaniu się frakcji parlamentarnej); lidera partii; faktycznego dysponenta prerogatyw monarchy w zakresie rozwiązywania parlamentu; udziału w wykonywaniu przez monarchę prerogatyw związanych z nadawaniem tytułów⁴². Wskazane uprawnienia sprawiają, że pozycja premiera w systemie politycznym i w łonie gabinetu jest niezwykle silna. O jego sile decyduje układ sił politycznych w łonie własnej partii, zaś przypadki obalenia premiera są bardzo rzadkie. Ma on bowiem wystarczające środki do rozbicia opozycji wewnątrz partii: usunięcie ze stanowisk w rządzie, pozbawienie możliwości kandydowania lub też, w zależności od sytuacji, pozyskanie niezadowolonych przywódców wewnątrzpartyjnej opozycji przez powierzenie im stanowisk w rządzie bądź gabinetcie⁴³.

Interesującym, a jednocześnie inspirującym do dalszych badań jest fakt, że mimo iż regulacje wewnątrzpartyjne nie przyznają liderom szczególnych kompetencji władczych, to jednak poprzez fakt aspirowania do pełnienia najważniejszego stanowiska w państwie, stają się oni najwyższymi organami władzy w partii – bardziej niż władzy realnej, władzy symbolicznej. Zauważa się to w oficjalnych informacjach, podawanych przez partie oraz sposobie budowania ich stron internetowych, skupionych wokół osoby lidera. Jest to postać mocno eksponowana, przez co wizerunek partii wynika z wizerunku lidera, a jego wypowiedzi stanowią wyraz stanowiska partii wobec aktualnych zagadnień. Co więcej, każda z partii prowadzi odrębny dział poświęcony swemu przywódcy, jego biografii, dokonaniom oraz bieżącej działalności. Biorąc pod uwagę uwarunkowania systemowe, należy się spodziewać, że pełna realizacja władzy lidera partii następuje w momencie, gdy zostaje on premierem, bądź liderem gabinetu cieni (Leader of Her Majesty's Official Opposition). Stąd też działalność w partii staje się środkiem do celu nie tylko lidera, ale całej wspólnoty partyjnej.

Takie postrzeganie roli lidera partii w systemie politycznym wiąże się z pewną prawidłowością dotyczącą modelu przywództwa politycznego, jakiego naród poszukuje i jaki jest w stanie zaakceptować. Musi on być zgodny z kulturą, duchem, tradycją, a może nawet cywilizacją. Tak też przywódca brytyjski odpowiada oczekiwaniom Brytyjczyków – ich kulturze i tradycji. W prawnej regulacji pozycji partii politycznych Wielkiej Brytanii, w przeci-

⁴¹ Zob. W. Skrzydło (red.), *Ustroje państw współczesnych*, Lublin 2002, s. 49.

⁴² Zob. *ibidem*, s. 50.

⁴³ *Ibidem*.

wieństwie do rozwiązań kontynentalnych, normy prawa pisanego mają drugorzędne znaczenie. Dominuje praktyka ustrojowa i konwenanse parlamentarne, które stanowią źródło rozstrzygnięć wpływających na umocnienie partii politycznych i systemu dwupartyjnego. Między innymi są to: zasada partyjności w procedurze nominacji szefa rządu oraz zasada kooperacji stanowiąca, iż program prac Izby Gmin jest ustalany na mocy porozumienia między premierem a liderem opozycji. Z praktyki politycznej wyrosła instytucja gabinetu cieni, który w obu partiach działa w sposób ciągły, analizując politykę rządu⁴⁴.

Z pewnością należy pamiętać, że im silniejszy przywódca, tym jest w stanie spowodować głębsze i trwalsze zmiany u większej liczby osób. Im słabszy, tym mniejsze grono ulega jego wpływom, przy czym wywołane przez niego zmiany nie mają charakteru stabilnego⁴⁵. Co więcej, przywództwo polityczne może przyjąć dwie postaci – formalną i nieformalną lub inaczej – formalną i rzeczywistą. W pierwszym przypadku przywódca jest uznany legalnie, a więc i oficjalnie wskazany. W drugim natomiast atrybuty władcze są wyraźnie przypisane autorytetowi, choć nie jest on legitymowany zgodnie z literą prawa. Praktyka pokazuje, że właśnie ten autorytet cieszy się rzeczywistą aprobatą społeczną i uznaniem⁴⁶. Praktyka brytyjska zaś dowodzi, że w tym systemie przywództwo nieformalne zazębia się z formalnym, gdyż droga do zdobycia władzy odbywa się w procesie jej legitymizacji przez wyborców. Zatem rzeczywisty lider najbardziej popularnej partii zostaje premierem obejmując przywództwo legalne.

Jest jeszcze jedna kwestia, której nie zamierzam rozstrzygać, ale o której warto wspomnieć. Chodzi o pojęcie *charyzmy* w odniesieniu do modelu lidera brytyjskiego. Powołując się na Mirosława Karwata, należałoby przeanalizować, czy można mówić w tym przypadku o charyzmie czy raczej o pseudocharyzmie. Z definicji charyzmatyka wynika, iż jest to „człowiek z pewną misją, dostrzeganą i akceptowaną przez zainteresowaną zbiorowość, a postrzeganą bądź jako przejaw jego własnej przenikliwości i dociekliwości, bądź jako rezultat objawienia i namaszczenia”⁴⁷. Zdaniem M. Karwata, współczesny styl charyzmatyczny jest „odległy od profetycznych czy dyktatorskich koneksji, stanowi raczej zespolenie elementów awangardyzmu i pragmatyzmu”⁴⁸. Z drugiej strony zaś należy pamiętać, że spełnianie zapotrzebowań ogółu na jednostkę wybitną, to już pseudocharyzma: „bądź pozór charyzmy, której nie ma, choć istnieją jej odpowiedniki, substytuty, bądź charyzma wprawdzie realna,

⁴⁴ K. A. Wojtaszczyk, *Partie polityczne ...*, op.cit., s. 97.

⁴⁵ U. Jakubowska, *Czym jest przywództwo polityczne*, [w:] *Przywództwo polityczne...*, op.cit., s. 34.

⁴⁶ Zob. L. Roszyk, *Polityka jako przywództwo*, [w:] *Metafory polityki*, red. B. Karczmarek, Warszawa 2001, s. 177–183.

⁴⁷ M. Karwat, *Charyzma i pseudocharyzma*, [w:] *Przywództwo polityczne...*, op.cit., s. 148.

⁴⁸ Ibidem, s. 133.

lecz powstała żywiłowo w wyniku złudzeń zbiorowych lub stworzona sztucznie w rezultacie mistyfikacji ideologicznej, wyolbrzymienia i «uzupełnienia protezami» brakujących elementów⁴⁹.

Na ile zatem przywódca partii w Wielkiej Brytanii jest charyzmatykiem, a na ile się nim staje – w odpowiedzi na oczekiwania wyborców, którzy spodziewają się silnego polityka do sprawowania rządów, należałoby rozstrzygać po analizie poszczególnych przypadków. Byłoby to o tyle trudne, że niezależnie od tego, czym uwarunkowane jest przywództwo, w analizie osoby lidera należy wziąć pod uwagę tak czynniki osobowościowe (inteligencja, motywacja, zdolności organizacyjne, szybkość podejmowania decyzji), jak i pozaosobowościowe (pochodzenie, przynależność społeczna, cechy demograficzne, płeć, wiek, wykształcenie, przebieg kariery)⁵⁰. Jednocześnie trzeba pamiętać, iż „wszyscy ludzie łączą w sobie więcej niż jeden typ osobowości, ale w różnych proporcjach”⁵¹. Co natomiast jest pewne, to fakt, że system polityczny Zjednoczonego Królestwa implikuje okoliczności dla istnienia (pseudo)charyzmatycznego przywództwa. Jak już stwierdził Max Weber, nie każdy osobnik sprawujący władzę musi być przywódcą⁵², w przypadku Wielkiej Brytanii jednak pojęcia te zdają się być tożsame.

---

⁴⁹ Ibidem, s. 164.

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Z. Pietraś, *Decydowanie polityczne*, Warszawa–Kraków 1998, s. 350.

⁵² K. Zuba, *Przywódtwo w teorii nauk politycznych*, [w:] *Przywódtwo polityczne. Teorie i rzeczywistość*, red. L. Rubisz, K. Zuba, Toruń 2004, s. 11.